

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Борис Димитров Парашкевов за докторската дисертация на редовния докторант към ФКНФ Мартин Ненов по професионално направление 2.1. Филология (Германски езици – Лексикология на германските езици)

Настоящата рецензия е изготвена съгласно заповед РД 38-233 от 28.05.2014 г. на ректора на СУ „Свети Климент Охридски”, проф. д-р Иван Илчев, и в съответствие с решението от първото заседание на научното жури, съставено по силата на същата заповед.

Магистър Мартин Ненов е роден през 1967 г., завършил е гимназия с преподаване на английски език и специалност Скандинавистика с втора специалност английска филология в СУ „Свети Климент Охридски”. От 2006 г. е асистент по английски език в Катедрата по западни езици към ФКНФ на СУ. Преди три години в същата катедра бе поставен на обсъждане предложението от него проект за дисертация, озаглавен “Изследване върху лексикалния обмен между германските езици (въз основа на наблюдения над староскандинавските заемки в съвременния английски език)”. Първоначалната ми мисъл беше, че той се заема с едва ли не непосилна задача по до голяма степен вече разисквана тема. Оказа се, че познанията му по английски и скандинавистичното му образование са солидна основа да се насочи към тази диахронна лексикологична проблематика, чиито реални резултати се отчитат в съвременния английски език. Останалото от негова страна е било воля и упоритост, довели до представянето на готов дисертационен труд с прецизирано подзаглавие “Изследване върху лексикалния обмен между германските езици (съвременна употреба на скандинавизмите в английския език)”. При неговото вътрешно обсъждане през м. април 2014 г. поставих някои въпроси, а също така направих бележки и препоръки. Виждам, че в окончателния вариант на дисертацията са били взети под внимание.

В крайна сметка замислената още в началото структура на работата се запази, като всички запланувани глави са развити добросъвестно и убедително. Отправна точка на изследването остава издигнатата от Ото Йесперсен теза за взаимното проникване и взаимното разбиране между северногерманските народи и англосаксонците. Сам по себе си староанглийският несъмнено е бил самодостатъчен да обслужва нуждите на местното население, но общуването с представители на северногерманските езици причинило

вграждането на чужди елементи в него, породено от настъпилата викингска инвазия през VIII-X век. Задача на изследването е въз основа на разнородни текстове да провери колективните нагласи и способностите за успешна взаимна комуникация между северните европейски народи. Основната цел обаче е да се установи до каква степен скандинавският лексикален суперстрат се е променил в съвременността, доколко е развил вторична метафоризация и семантични разширения в рамките на лексикалното наследство на съвременния английски език и в крайна сметка се е преосмислил (стр. 3). При това наблюденията не пренебрегват словообразуването, фразеологията и всички промени на семантично равнище в съвременния английски. Изследването е проведено по комплексна методика, включваща прилагането на шест метода (на седемте сита, на лексикостатистиката и компютърната лексикография, на семантичните полета, на лексикалните колокации, на семантичните релации и на диахронната социолингвистика).

В глава втора на работата фактически е представено германското езиково семейство в исторически и съвременен план през погледа на класиците индоевропеисти и в частност на Джоузеф Босуърт. Глава трета представя наблюдения върху германското словно богатство чрез комбиниране на лексикостатистическия метод със съпоставителната лексикология. На стр. 12 се доуточнява, че за английската говорна практика придобиването на гражданственост на скандинавските думи е дълъг процес, започнал преди около хиляда години

Следва подробно представяне на използвания метод на Евроком за седемте сита (пресяване на речниковото богатство по различни критерии). Резултатът му цели да повиши езиковата компетентност на европейския гражданин, включвайки трите проекта Еврором, Еврослав и Еврогерм. У нас Еврослав е представен от колежата Ангел Ангелов, а настоящата дисертация се стреми да внесе свой принос в Еврогерм. В нея магистър Ненов, като се опира на публикувания от Фредрик Бодмер списък от 2200 думи, прилага второто сито, а именно „проучване на ядката (ядрото, сърцевината) на домашната лексика“. Основен критерий на седемте сита е методът на формалното съвпадане на лексикалните единици. Иначе казано, лексикалните съответствия не се установяват въз основа на реконструкция, а въз основа на чисти съответствия в съвременните германски езици, битуващи в рамките на текстове и речници. Във връзка с този постулат авторът вече правилно изтъква, че „етимологията в случая не е единствено средство, а се вземат предвид и съвпаденията във формалната страна на думите, като,

разбира се, се отчитат и някои закономерни фонетически изменения“ (стр. 16)

За да установи дали германското наследство в английски е повече автохтонно или е скандинавско по произход поради проникване на скандинавски думи, авторът разширява списъка на Бодмер с примери от староскандинавски, исландски и норвежки. По този начин списъкът бива допълнен с 30 нови словни единици, като чрез пресяване са отстранени общите индоевропеизми и думите с латинска етимология. В крайна сметка се оформя германско лексикално ядро от 491 думи, разпределени в 16 тематични класа (стр. 21 сл.). Това ядро свидетелства за културното единство на северните народи и за общността на тяхната картина на света. Освен това германски езикови елементи се излъчват върху други езици в сферата на корабоплаването и някои абстрактни названия. Тук уместно вече са изтъкнати прилагателните за цветовете бяло, синьо и кафяво, към които може да се добави и сиво напр. във френ. *gris* и итал. *grigio*. До смесени резултати води разискването калкиране и реинтерпретиране при имената на седмицата, пригаждани към имената на германски божества. В текста са запазени (старо)скандинавските им облици, като за върховния бог правилно се използва обликът *Один*, с който в нашата преводна литература спорадично се конкурират вариантите *Водан* и *Вотан*.

В следващите подраздели авторът споделя наблюденията си за някои общи германски корени, чиято семантика всъщност би могла да се разкрие още в заглавието: **bu-* ‘обитавам, живея’, **baltjaz* ‘колан, пояс’. Взети са под внимание няколкото мои фактологични бележки по отношение етимологията на *grass*, *ring*, *list*, нем. *Bulle* и *Kind* са добавени към германските им когнати, а *dozen* и *clock* са елиминирани поради неправомерна интерпретация.

Глава 4 представя пътищата, по които скандинавизмите са навлизали в английския език през Средновековието, като се анализират различни източници с регистрирана в тях староскандинавска лексика. Тук се обръща внимание на факта, че в изследването акцентът пада върху проследяването и съвременното състояние на скандинавизмите в английски – задача, която досега не е поставяна и разглеждана на друго място. Посочва се влиянието на езика на викингите, намерило израз в топоними и патроними, като се изтъкват фонетични и словообразователни белези за разграничаване на автохтонните собствени имена от скандинавския суперстрат. Изброени са характерните наставки в топонимията, напр. *-by*, *-beck*, *-toft*, *-holme* и

др. Таблица 13 илюстрира староскандинавските топонимични елементи. В подраздел 4.2. е отделено широко внимание на староскандинавските кенинги като основна структурна единица на поетическия образ под формата на многословни метафори, които почиват върху образна аналогия и заместват в съдържателен и формален план дадена ключова дума, напр. *воин*, *стрела*, *меч* – все понятия, с които викингите са боравели всекидневно. Извършено е сравнение между староисландските и староанглийските кенинги и се изтъква възраждането на интереса към тях в най-ново време. По същество този подраздел е полезен литературно-исторически обзор, чиято връхна точка е запознаването с книжовните паметници „Кралското огледало“ и „Прозаичната еда“. То е последвано от преглед на употребата на скандинавизмите и техните първообрази в преводите и оригиналните текстове на двете съчинения. Така в съвременния превод на „Кралското огледало“ са установени 50 думи, произлезли от староскандинавски и употребявани в съвременния английски. Авторът разисква тяхната форма, семантичен развой и словообразователна продуктивност. Това са например *anger* ‘болка > мъка > обида > гняв’, *bag* ‘мях > торба > чувал > чанта’, *ball* ‘топка > кълбо’, *birth* ‘бреме > раждане’, *die* ‘умирам’, *guest* ‘гост’, *ill* ‘лош > болен’ – общо 33 (стр. 70-103). Те са последвани от контекстуално представяне на старинни юридически термини, от пространен преглед на християнската книжнина и обобщаващи изводи. В точка 4.6. по мое внушение и на данни, публикувани от Мадалена Батор, са представени известен брой отмерили или запазени в главно в северните английски диалектите и в частност в шотландски скандинавизми. В бъдещи проучвания навярно би могло сходни обследвания да се направят и върху вариантите на английския в Ирландия, Съединените щата, Канада, Австралия и пр.

Глава 5 се съсредоточава върху една от основните операции в рамките на изследването – семантичната реконструкция на 10 староскандинавски думи с техните по-стари и съвременни употреби в английския език. Първата отново е *anger*, разгледана подробно в статиен вид на десет страници (стр. 138-149). При нея в подточки се анализират значението и семантичната ѝ реконструкция, нейното словообразуване, употреба и разпространение с паралели в нидерландски и немски. По сходен начин е процедирано с останалите девет: *berserk*, *cast*, *gap*, *kindle*, *root*, *skill*, *take*, *wake*, *window*. Показателно за някогашната престижност на скандинавизмите е обстоятелството, че примерно *window* не само измества автохтонния сароанглицизъм *éazduru* букв. ‘врата за окото’, но и не допуска да се

утвърди латинизмът *fenester*. В старовисоконемски, където няма скандинавско влияние, въпросната „врата за окото“ *ougotora* отстъпва именно пред латинизма и днес звучи *Fenster*. В подточка 5.7.5. се привеждат оформили се синонимни двойки (напр. *sick – ill, skin – hide*), както и колизията на етимологично тъждествени дублетни двойка като *dike – ditch, fro – from, hale – whole, skirt – shirt*. В края на анализа правилно се отбелязва, че навлизането на думи от един език в друг сроден е резултат на културен обмен, на своеобразно „окултуряване“ и цивилизоване на общностите и племената.

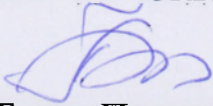
В кратката самостоятелна шеста глава в шест подточки резюмирано се обобщава механизмът на староскандинавската лексикална компонента в староанглийски и нейният формално-семантичен развой до днес. Визуално систематизиран, той е представен в таблица 4. Извлеченият в тази таблица материал се използва като ключови думи, проследени в съответните подкорпуси. Тъкмо този подход авторът окачествява като иновативен по отношение на скандинавизмите в английския език, тоест в него се крие и научният принос на изследването. Приноси за мен освен това са приложените десет таблици, повечето от които групират под различен ъгъл междугерманското и латинското влияние в германските езици. В този обилен словесен материал от няколко германски езика не е изключено да се срещнат известни несъобразности, каквито бяха например класифицирането на *cross* и *give* в таблица 3 и които авторът междувременно е отстранил.

Изготвеният от Мартин Ненов автореферат представя в прегледен вид разделите от теоретичната част на дисертацията, а заключението в края обобщава изложеното в тях. Смятам, че седемте точки в справката за приносните моменти на дисертацията отразяват обективно реалните постижения в изследването. Авторът е посочил пет публикации, свързани с дисертационния труд, които информират за отделни по-големи или по-малки части от него. Най-обемист сред тях е отпечатаният в Годишника на Софийския университет (том 104/2011) материал „Сравнително наблюдение върху общогерманското лексикално богатство“ (стр. 241-344).

Заключение. Като се е опирал в немалка степен на налични списъци, колегата Ненов е положил огромен труд да сортира разнообразната по форма, значение, въздействие и взаимодействие лексикална материя и дори да нанесе някои допълнения по същество. Внушителната библиографска справка от около стотина литературни

и то в несъмнено добро сътрудничество спнауения консултант доц. Ангел Ангелов. На фона на трайната тематична ориентация в нашата англицистика към когнитивистиката и прагматиката извънредно впечатляващо е задълбочаването на един проходящ езиковед в нелеката диахронна езикова и литературна област. В този смисъл не бива да се забравя и фактът, че повечето от интерпретираните примери са преведени лично от автора, за което му е помогнала солидната скандинавистична ерудираност. Всичко това ми дава пълно основание да предложа на Мартин Нелсонов Ненов да бъде присъдена образователната и научна степен *доктор*.

София, юни 2014 г.

проф. д-р Борис Парашкевов